

30 års økonomisk politik set fra maskinrummet 1980–2010

Jørgen Rosted

Nationaløkonomisk Forening den 28. maj 2018

Disposition

Maskinrummet

Genopretningspolitikken

- Genopretning af konkurrenceevnen
- Genopretning af den private opsparing
- Finanspolitikken
- Arbejdsmarkedet

Finansministeriets rolle

- ADAM

Maskinrummet

Maskinrummet

1

Den første ”**maskinarbejder**” i Budget-departementet tiltræder i 1976.

2

Maskinrummet etableres i Proviantgården. Kaptajnen, departementschef Erling Jørgensen, bliver på broen.

3

Mange **engagerede unge økonomer** havde kortere eller længere beskæftigelse i maskinrummet, hvor bølgerne ofte gik højt.

Genopretnings- politikken

Genopretningspolitikken

#1

Begrebet blev skabt under Schlüter-regeringen, der tiltræder den 10. september 1982

#2

I maskinrummet starter genopretningspolitikken med det samme – eller omvendt; maskinrummet etableres for at bruge ADAM-modellen til at genoprette samfundsøkonomien

#3

Genopretningspolitikens to spor løber parallelt, men med konkurrenceevnepolitikken i overhalingsbanen

1. Genopretning af konkurrenceevnen

Genopretning af konkurrenceevnen

▶ Hovedinstrumenterne

Indkomspolitik og Finanspolitik blev anset for hovedinstrumenterne i den økonomiske politik.

▶ ADAM-beregninger

Interne ADAM-beregninger viste, at en genopretning af konkurrenceevnen gennem indkomspolitik lå udenfor det politiske mulighedsområde.

▶ Nedskrivning uden lønkompensation

Den eneste mulighed for at genoprette konkurrenceevnen var en markant nedskrivning af kronen uden lønkompensation.

▶ Kontroversielt

Kontroversielt synspunkt, men den dominerende opfattelse i maskinrummet.

Balanceproblemerne i 1979

Underskud på betalingsbalancen 4,5 % af BNP

Underskud på offentlig saldo 2,3 % af BNP

Arbejdsløshed 6,4 %

Lønstigninger 11,2 %

Prisstigninger 9,6 %

Obligationsrenten 16,4 %

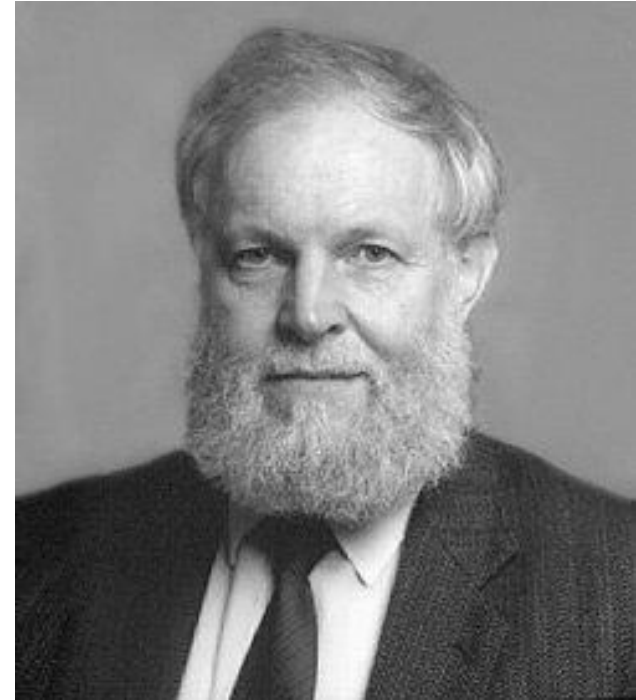
Hvornår toppede problemerne?

	1979	
<u>Underskud på betalingsbalancen</u>	4,5 %	5,2 % (1986)
<u>Udenlandske renter</u>	1,2 %	4,2 % (1991)
<u>Underskud på offentlige saldo</u>	2,3 %	9,6 % (1982)
<u>Offentlige renter</u>	1,1 %	6,7 % (1985)
<u>Arbejdsløshed</u>	6,4 %	13,3 % (1993)
<u>Lønstigninger</u>	11,2 %	19,5 % (1975)
<u>Prisstigninger</u>	9,6 %	12,4 % (1980)
<u>Obligationsrenten</u>	16,4 %	23,0 % (1982)

Vismændene

”Uligevægten i dansk økonomi er af en sådan størrelse, at en egentlig løsning af det kombinerede beskæftigelses- og betalingsbalanceproblem forudsætter indgreb, der sammenlagt er ret vidtgående.

Kapitel 1 indeholder en skitse-mæssig belysning af en mulig *devalueringsstrategis* virkninger.”

Afgrunden

Den afgående socialdemokratiske finansminister Knud Heinesen blev den 28. oktober 1979 interviewet i TV

Interviewer: "Hvor tæt er vi ved den afgrund, vi har talt om så mange gange?"

Heinesen: "Nogle fremstiller det, som om vi kører på kanten af afgrunden. Det gør vi ikke, men vi har kurs mod den, og vi kan se den."

Senere i interviewet udtaler Heinesen, at hvis den økonomiske politik ikke bliver omlagt, vil der gå to til tre år inden vores økonomiske politik bliver dikteret udefra som betingelse for yderligere låntagning.

Finanslov

Et hektisk efterår 1979

September

Oktober

November

December

Valg

SV-regeringen går i opløsning og der udskrives valg til den 23. oktober

Ny regering

S-mindretalsregering dannes

Afgrunden

Heinesen interviews om afgrunden d. 28. oktober

December-indgrebet

De indefrosne dyrtidspensioner i ATP fra 1976 indgrebet overføres til det nyoprettede Lønmodtagernes Dyrtidsfond. Dyrtidspensioner som følge af efterårets devalueringer indefryses i LD. Energiprisstigninger tages ud af pristallet.

Nedskrivning

Nedskrivning af kronen med 5 pct. i september

Firebanden

Der nedsættes en "firebende" bestående af finansminister Svend Jacobsen og arbejdsminister Sven Auken samt LO-økonomerne Holger Jensen og Poul Nyrup Rasmussen. Banden skal udforme en langsigtet økonomisk politik.

Nedskrivning

Nedskrivning af kronen med 5 pct. i november

De følgende år frem til efterår 1982

Okt. '81

Feb. '82

Juni '82

Sep. '82

Efterår '82

Februar 82
Nedskrivning
af kronen
med 3 pct.

September 1982
S-regeringen går af og
Schlüter-regeringen
dannes med Henning
Christoffersen som
Finansminister

Oktober 81
Nedskrivning
af kronen
med 4 pct.

Juni 82
Nedskrivning
af kronen
med 3 pct.

Erklæring om fast kurs
Den nye regering erklærer
at kronekursen fra nu af
ligger fast

Virkningerne af devalueringsstrategien

► Enhedslønomkostninger nedbringes

De relative danske enhedslønomkostninger nedbringes med ca. 20. pct. fra 1978 til 1982.

► Realindkomsten falder

Den gennemsnitlige disponible realindkomst falder med 6-7 pct.

► Konkurrencen er genoprettet

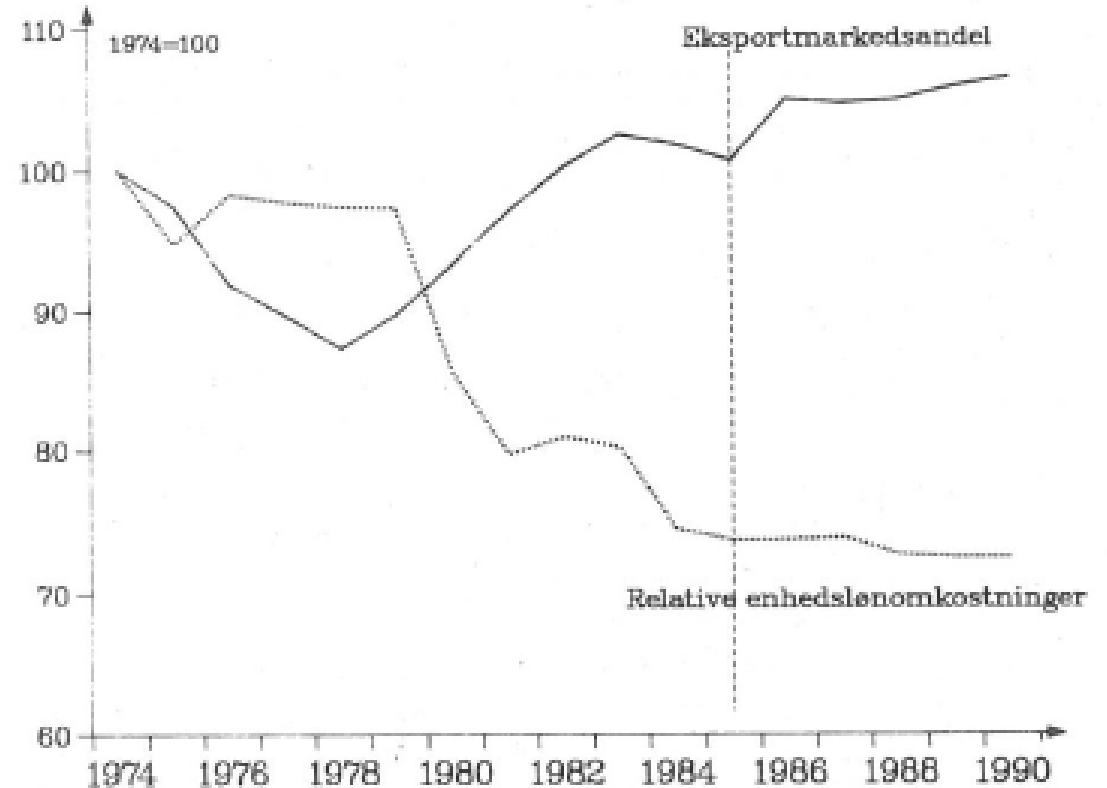
Maskinrummet konstaterer, at konkurrenceevnen er genoprettet.

► Reallønstilpasning

Maskinrummet konstaterer, at der ikke er behov for yderligere nedgang i reallønnen.

Der er ikke behov for yderligere reallønstilpasning.

Figur 3. Eksportmarkedsandel og relative enhedslønomkostninger.

Note: For årene 1974-84 på grundlag af OECD-oplysninger vedrørende den totale industrieksport (svarer derfor ikke til figur i kapitel XII).

Schlüter regeringens konkurrenceevnepolitik

► Overenskomstforhandlinger 1983

Trods uro på nogle områder blev lønfremgangen moderat (4-5 pct.) og konkurrenceevnen uændret

► Overenskomstforhandlingerne 1985

Overenskomstforhandlingerne bryder sammen, og LO indleder en generalstrejke den 24. marts 1985.

► Lovindgreb

Regeringen fremlægger den 26. marts et lovforslag til ikrafttrædelse 1. april 1985. Lovforslaget har en lønramme på 2 pct. det første år og 1½ pct. det andet år. Ved indgangen til 1987 nedsættes arbejdsugen med 1 time til 39 timer. Dyrtidsreguleringen afskaffes.

► Fortsat strejke

Fagbevægelsen vil bekæmpe lovforslaget med parlamentariske midler, men medlemmerne vil fortsætte strejkerne.

► Slotsholmen blokeres

Da statsministeren skal fremlægge lovforslaget i Folketinget er alle broer til Slotsholmen blokeret. Med politieskorte kommer så mange medlemmer igennem, at statsministeren kan fremlægge lovforslaget. Lovforslaget ender med at blive vedtaget.

Ny forværring af konkurrenceevnen og frygt for kronkursen

► Flaskehalse og lønglidning

Fra 1983 til 1986 falder arbejdsløsheden fra 11 pct. til 8 pct., men allerede ved 8 pct.'s arbejdsløshed opstår der flaskehalse og voksende lønglidning, så lønrammen fra overenskomstindgrebet i 1985 overskrides – endda markant.

► Betalingsbalance

1986 bliver året med det hidtil største underskud på betalingsbalancen.

► Overenskomster

Overenskomsterne i foråret 1987 afsluttes uden forligsmandens medvirken og uden politisk indgreb, men med udsigt til betydelige lønstigninger.

► Valutareserver

Uro på de internationale kapitalmarkeder. Frygt for spekulation mod kronen.

► Trepartsdrøftelser

Regeringen ønsker at gennemføre en eksportpakke med skatte- og afgiftslettelser og en omlægning af arbejdsgiverafgifter (Ambi), men ønsker en forsikring fra LO om løntilbageholdenhed. Der inviteres til trepartsdrøftelser.

Endnu en genopretning af konkurrenceevnen

► Fælleserklæringen

Trepartsdrøftelserne ender med en aftale om konkurrenceevne og opsparing, der udmøntes i en Fælleserklæring af 8. december 1987.

Første afsnit i erklæringen:

På baggrund af de alvorlige udsigter for dansk økonomi er der enighed om, at konkurrencen må forbedres, og at opsparingen må forøges, så der i de kommende år kan opnås en bedre beskæftigelse og en nedbringelse af underskuddet på betalingsbalancen.

Afsnit 4 i erklæringen:

Regeringen og parterne har gennemgået den samfundsøkonomiske effekt af omlægningen af arbejdsgiverafgifterne og den samlede eksportpakke. De to elementer vil tilsammen medføre en konkurrenceforbedring i det første år på 8-9. pct.

[...]

På denne baggrund skønner regeringen og parterne, at konkurrenceevneforbedringen vil medføre en merbeskæftigelse af størrelsesordenen 50-70.000 personer over en tre-fire-årig periode. Indgrebet vil derimod stort set ikke påvirke betalingsbalancen, hvilket understreger behovet for en samtidig forøgelse af den private opsparing.

8. december 1987

nr. 2

FÆLLESERKLÆRING

FRA

REGERINGEN, DA, LO, FTF og SALA

På baggrund af de alvorlige udsigter for dansk økonomi er der enighed om, at konkurrenceevnen må forbedres, og at opsparingen må forøges, så der i de kommende år kan opnås en bedre beskæftigelse og en nedbringelse af underskuddet på betalingsbalancen.

Det er regeringens og parternes fælles opfattelse, at betydelige økonomiske initiativer er nødvendige. Regeringen har i den forbindelse tilkendegivet, at de bestående overenskomster ikke vil blive berørt.

Det er enighed om, at en forøgelse af den private opsparing bl.a. bør ske ved en udbygning af ordningerne med arbejdsmarkedsforsikringer til de grupper, der ikke har supplerende ordninger til folkepensionen og ATP. Med henblik her vil regeringen i det nye år indbyde parterne på det private og det offentlige arbejdsmarked til drøftelser om igangsætning af et udvalgsarbejde om pensionsordninger. Udvalgs-

Fælleserklæringens kompromis

► Kompromis mellem parterne

Regeringen får arbejdstagerens accept af løntilbageholdenhed og arbejdstagerne får arbejdsmarkedspensioner delvist finansieret af arbejdsgiverne.

Afsnit 6 i erklæringen:

Regeringen og partneren har vurderet den danske omkostningsudvikling i forhold til udlandets, og der er enighed om, at omlægningen af arbejdsgiverafgifterne ikke vil fremkalde en forstærket løn- og prisstigning. Der er endvidere enighed om, at det må tillægges afgørende vægt, at omkostningsudviklingen her i landet ikke overstiger udlandets.

Afsnit 2 i erklæringen:

Der er enighed om, at en forøgelse af den private opsparing bl.a. bør ske ved en udbygning af ordningerne med arbejdsmarkedspensioner til de grupper, der ikke har supplerende ordninger til folkepension og ATP. Med henblik herpå vil regeringen og det nye år indbyde parterne på det private arbejdsmarked og det offentlige arbejdsmarked til drøftelse om igangsætning af et udvalgsarbejde om pensionsordninger.

Udvalgsarbejdet skal bl.a. afdække de tekniske problemer, der vil være forbundet med etablering af sådanne ordninger. Arbejdet skal være afsluttet i efteråret 1988, så det kan give mulighed for en udbygning af ordningerne med arbejdsmarkedspensioner i 1989.

Regeringen er villig til at fremsætte forslag til den lovgivning, som evt. vil være nødvendig som følge heraf.

Punktum for genopretningspolitikens konkurrenceevnespor

► Konkurrenceevnen er genoprettet

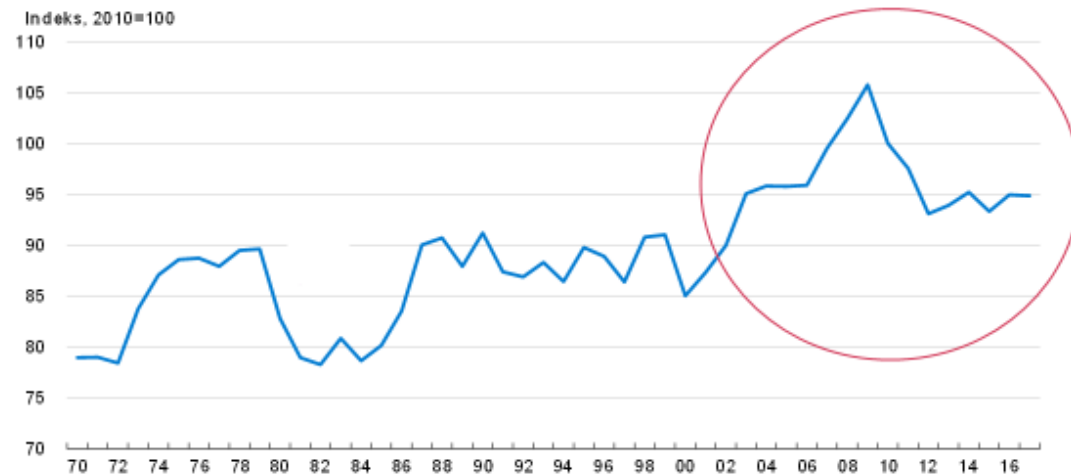
I finansredegørelsen 1988 fra december 1987 konstateres det, at konkurrenceevnen er genoprettet.

Omlægningen af arbejdsgiverafgifterne vil sammen med eksportpakken give en *forbedring af konkurrenceevnen på 8-9 pct.* og dermed neutralisere den forringelse, der er sket det sidste årstid.

► Uændret lønomkostninger

I perioden fra 1987 og frem til begyndelsen af 00'erne var de relative danske enhedslønomkostninger uændret.

Relative enhedslønomkostninger

2. Genopretning af den private opsparing

Genopretningspolitikkenes andet spor – genopretning af den private opsparing

Interne ADAM-beregninger havde længe vist, at kravene til finanspolitikken for at genoprette dansk økonomi lå uden for det politiske mulighedsområde.

Ved høj beskæftigelse og investeringer ville der være et markant opsparingsunderskud i den private sektor.

Det var politisk urealistisk, at der permanent kunne opretholdes et så stort offentligt overskud, at det opvejede den strukturelt lave private opsparing.

Midlerne i opsparingsstrategien

Gennemførelse af renteskatteudvalgets forslag om begrænsning af rentefradraget.

I juni 1985 indgås en aftale om skattereform mellem regeringen, Socialdemokratiet og det Radikale Venstre. Reformen skal træde i kraft første 1. januar 1987.

Der er fra begyndelsen af 1985 kontakt mellem finansminister Palle Simonnsen og LO om mulighederne for arbejdsmarkedspensioner.

Men inden skattereformen træder i kraft og arbejdsmarkedspensioner påbegyndes gribes der ind overfor det private forbrug.

Kartoffelkuren

Opgangen i dansk økonomi i anden halvdel af 1986 fører til det hidtil største underskud på betalingsbalancen.

Fra maskinrummet kommer forslag om at gribe ind overfor det lånefinansierede overforbrug!

I oktober 1986 gennemføres kartoffelkuren. De vigtigste elementer er:

- 20 pct. afgift på renter af forbrugslån.
- Mixlån til ejerboliger med større afdrag
- Stempelafgift på pantebreve til forbrugslån øges fra 1,5 pct. til 4 pct.

Arbejdsmarkedspensioner

De centrale forhandlinger foregik i et teknisk beregningsudvalg, hvor alle sten blev vendt.

Maskinrummet var sekretariat.

Løbende kontakt mellem finansminister Palle Simonsen og LO's formand Finn Thorgrimson.

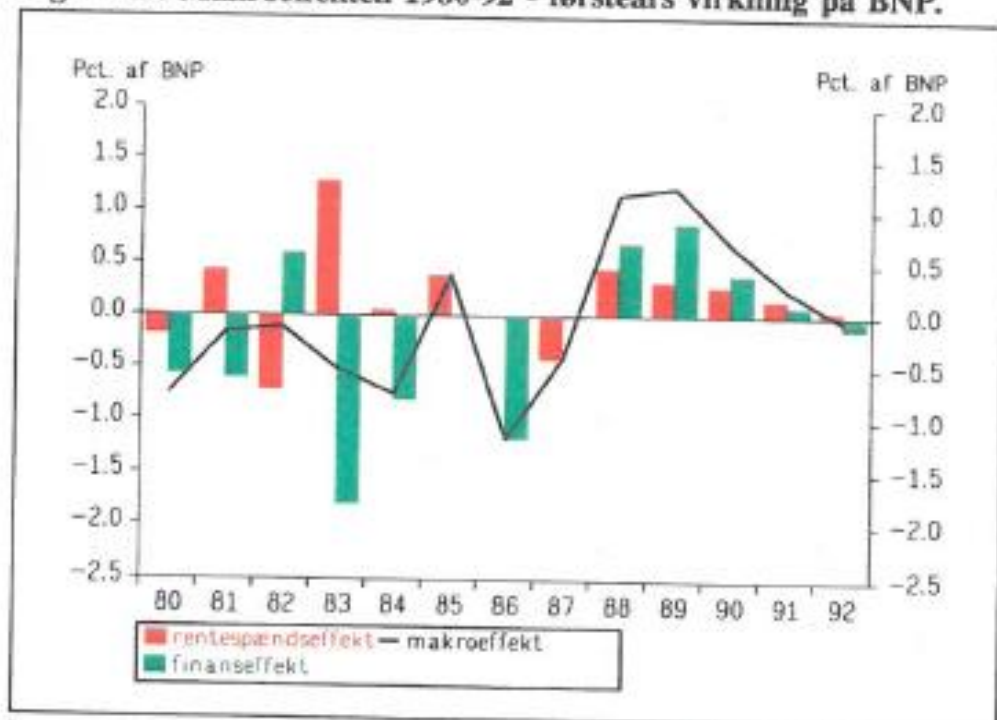
Parterne blev enige. Ved overenskomstforhandlingerne i 1989 blev der på det offentlige område aftalt arbejdsmarkedspensioner på de resterende områder, og ved overenskomstforhandlingerne i 1991 blev der aftalt opbygning af arbejdsmarkedspensioner på det private område.

Opbygningen af arbejdsmarkedspensioner ændrer den økonomisk-politiske problemstilling i Danmark. Det er ikke længere underskuddet på betalingsbalancen, men arbejdsløsheden der er hovedproblemet.

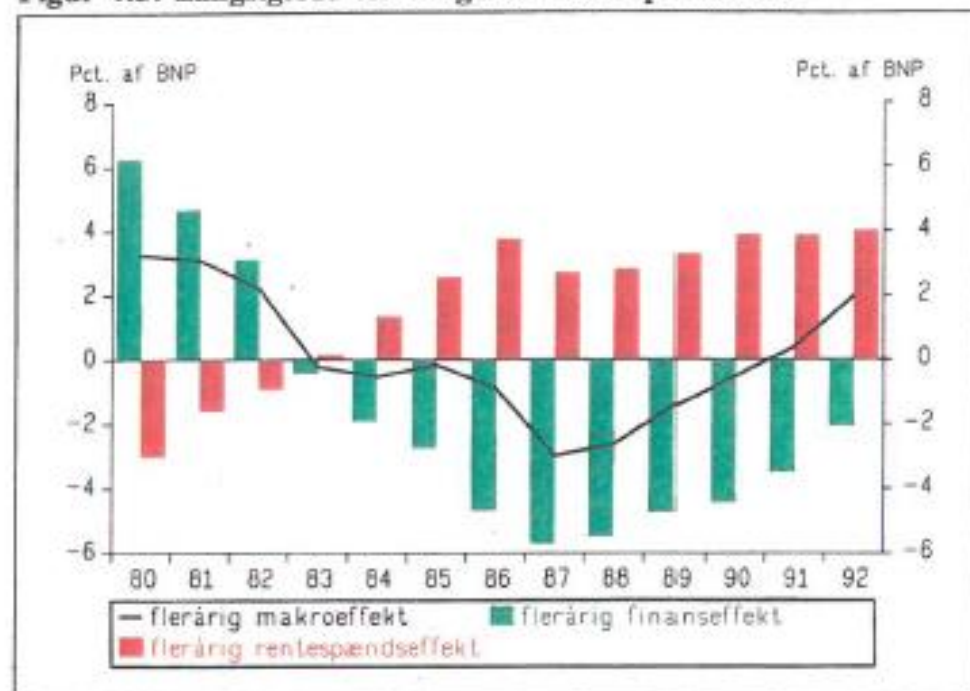
3. Finanspolitikken

Finanspolitik

Figur 4.3. Makroeffekten 1980-92 - førsteårs virkning på BNP.

Figur 4.5. Langsigtede virkninger af makropolitikken.

4. Arbejdsmarkedet

Arbejdsmarkedet

Voksende strukturarbejdsløshed blev allerede et problem i midten af 1980'erne.

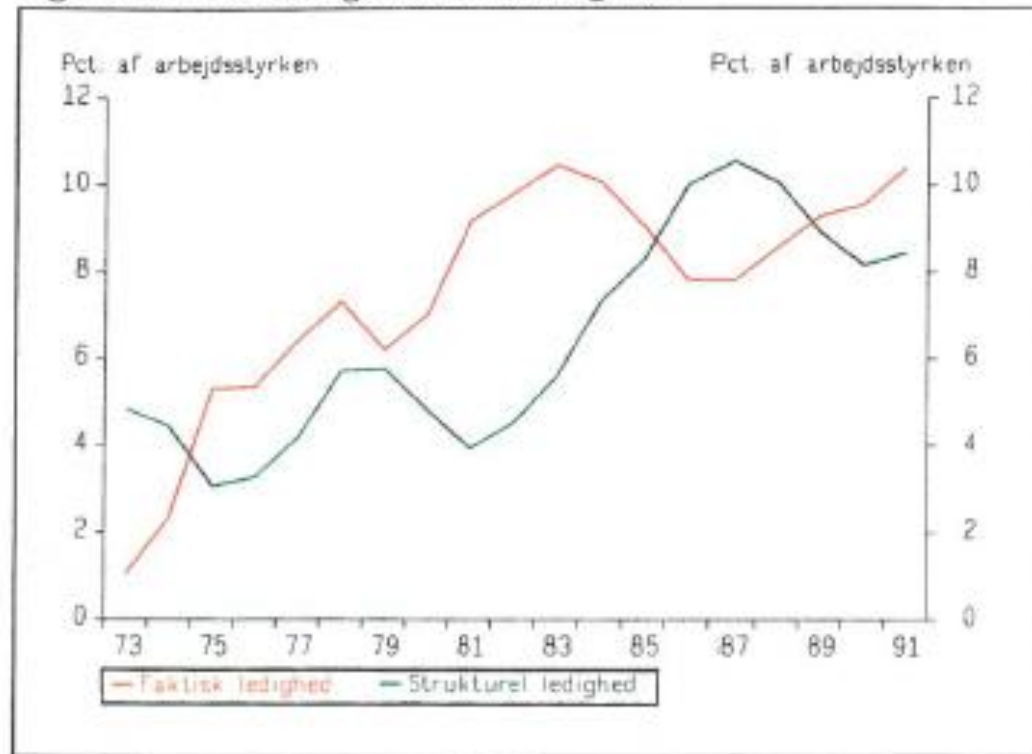
Den tidlige arbejdsminister Henning Dyremose blev finansminister i 1989.

Der nedsættes et udredningsudvalg om arbejdsmarkedets strukturproblemer – Zeuthen-udvalget.

Finansministeriet har formandsskabet for sekretariatet med deltagelse af embedsmænd fra finansministeriet og arbejdsministeriet.

Udvalget afgiver rapport i 1992.

Figur 3.14. Faktisk og strukturel ledighed.

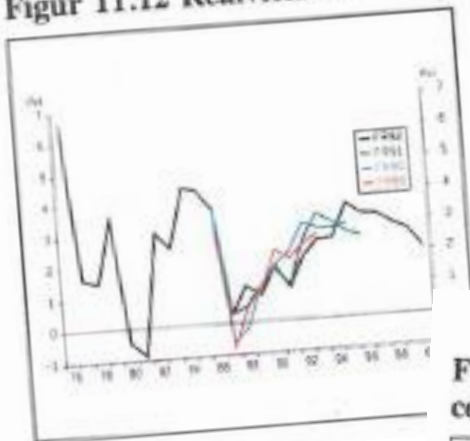

Kilde: Finansredegørelse 1992. Side 96.

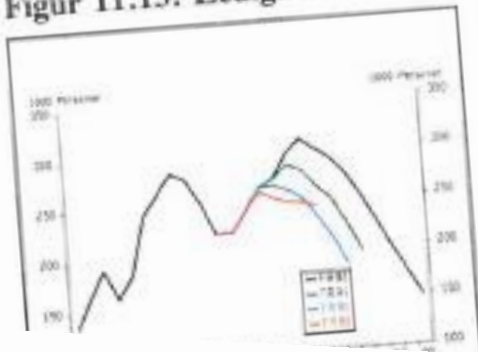
Finansministeriets rolle

Finansministeriets rolle **Sporet**

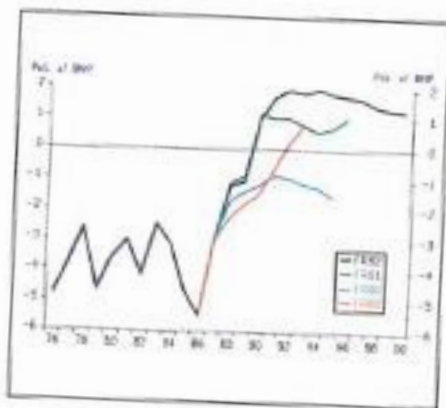
Figur 11.12 Realvækst i BNP

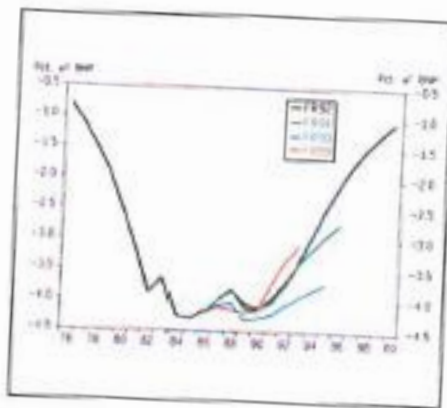
Figur 11.13. Ledigheden

Figur 11.14. Betalingsbalancen.

Figur 11.15. Renter og udbytter til udlandet.

FINANS 92 REDEGØRELSE

Finansministeriet
Budgetdepartementet
April 92

Finansministeriets rolle

Troværdighed

Tabel 11.3. Fejlanalyseresultater FR84 - FR92. BNP-vækstrate.

	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992
Udenrigsøk. forhold	0,4	-0,3	-0,3	-0,1	0,9	-0,1	0,7	-0,3	0,2
Økonomisk politik	-0,1	-	-1,0	-0,1	0,2	-0,1	0,1	0,4	-0,1
Adfærdssændringer	1			-0,5	-0,5	0,3	-1,0	-0,3	-0,2
Ialt						0,1	-0,2	-0,2	-0,1

Tabel 11.1. Ændringer i de makroøkonomiske skøn for 1991 siden FR90

	FR91		Ændr.
	FR92	realvækst, pct.	
BNP			
Import	1,1	1,0	
- heraf industrivarer	3,0	3,8	
Eksport	4,5	3,7	
- heraf industrivarer	3,4	5,8	
Privat forbrug	3,5	3,7	
Offentlig forbrug	1,2	2,2	
Offentlige investeringer	-0,6	-2,2	-1,6
Faste erhvervsinvesteringer ..	-4,2	2,2	6,4
Boliginvesteringer	0,7	0,1	-0,6
Lagerinvesteringer ¹⁾	-5,0	-12,6	-7,6
Betalingsbalance, mia.kr.	0,4	-0,3	-0,7
Offentlig saldo, mia.kr.	8,7	14,2	5,5
Arbejdsløshed, 1.000 personer	-12,1	-16,8	-4,7
Nominel timeløn, vækst i pct. .	285	296	11
Forbrugerpriser, vækst i pct. .	4,0	4,5	0,5
Gns. obligationsrente, pct. p.a.	2,5	2,5	0,0
	10,1	10,1	0,0

Tak

jr@rosted.nu